

UOT 32

S.Ə.Əyubova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
lalyv@inbox.ru

MÜASİR DÖVRDƏ DÖVLƏTÇİLİYİMİZİN MÖHKƏMLƏNDİRİLMƏSİNDƏ MİLLİ-MƏNƏVİ DƏYƏRLƏRİN ROLU

Acar sözlər: dövlətçilik, milli-mənəvi dəyərlər, vətənpərvərlik, insana hörmət, humanizm, demokratik hüquqi cəmiyyət

Məqalədə müasir dövrdə dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsində milli-mənəvi dəyərlərin rolundan bəhs olunur. Bundan başqa qeyd olunur ki, cəmiyyətdə mənəvi inkişaf problemi Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin ideya-siyasi və nəzəri fəaliyyətində mühüm yer tutmuşdur.

Mənəvi tərbiyə, mənəvi tərəqqi problemlərinə həsr edilmiş kütləvi tədbirlərin təşkili də bu aspektdə öndə getməlidir. Mənəvi dəyərlər, mənəvi tərəqqi, mənəvi tərbiyənin əsas istiqamətləri daimi xarakter daşıyır. Müasir gənclər təkcə intellekti ilə deyil, mənəvi potensialı ilə də zəngin olmalıdır. Millət, dövlət və cəmiyyət mənəvi dəyərlər konsepsiyasında əsas rol oynamalıdır. Cəmiyyətin mənəvi inkişaf göstəriciləri demokratik hüquqi dövlətin yaradılmasını şərtləndirir.

С.А.Эюбова

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНО-ПРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ В УКРЕПЛЕНИИ НАШЕЙ СОВРЕМЕННОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Ключевые слова: государственность, национально-нравственные ценности, патриотизм, уважение к человеку, гуманизм, демократическое правовое общество

В статье повествуется о роли национально-нравственных ценностей в укреплении нашей современной государственности. Кроме того, отмечается, что проблема нравственного развития общества занимала важное место в идейно-политической и теоретической деятельности общенационального лидера Гейдара Алиева.

Организация массовых мероприятий должна рассматриваться в аспекте нравственного воспитания и нравственного прогресса. Основные направления нравственных ценностей, нравственного прогресса и воспитания должны иметь постоянный характер. Современная молодежь должна быть не только интеллектуально развита, но и иметь нравственный потенциал. Нация, государство и общество должны играть главную роль в концепции нравственных ценностей. Показатели нравственного развития общества формируют условия для создания демократического правового государства.

S.A.Eyubova

THE ROLE OF NATIONAL MORAL VALUES IN THE STRENGTHENING OF OUR MODERN STATEHOOD

Keywords: *statehood, national moral values, patriotism, respect to humans, humanism, democratic rights-based society*

The article discusses the role of national moral values in the strengthening of our modern statehood. It is also emphasized that the problem of moral development of the society had an important place in the ideological, political and theoretical activities of national leader Heydar Aliyev.

The organization of mass events should be viewed through the lens of moral learning and moral progress. The main directions of moral values, moral progress and learning should have a permanent character. Modern youth should not only be intellectually developed, but also have moral potential/. The nation, the state and the society should play the main role in the concept of moral values. Indicators of the moral development of a society form the conditions for the creation of a democratic rights-based state.

Bu gün cəmiyyət hər an inkişaf edir və müasirləşir. Qədim dövlətçilik tarixinə malik olan Azərbaycan xalqı hər zaman milli dəyərlərinə sadıq qalaraq bu dəyərləri əsrlərlə yaşatmış və inkişaf etdirmişdir. Milli dəyərlərin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlayır. Çünki milli dəyərlərin Azərbaycan xalqının formalaşmasına təsiri böyük olduğu kimi, milli dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsində də xüsusi rolu vardır.

Milli-mənəvi dəyər nədir? “Mənəvi dəyər” insanı cəmiyyətdə formalaşdıran, inkişafa kömək edən davranış qaydalarıdır. Bu qaydalar dünya sivilizasiyasının təməli qoyulandan başlamışdır.

Maddi milli dəyərlər insanların həyat səviyyəsinin yüksəlişinə xidmət edib, mənəvi dəyərlər isə millətin mənəvi dəyərlərinin formalaşmasına xidmət edib. Milli dəyərlər deyəndə nə başa düşülməlidir? Milli ideologiya, milli tarix, milli dil, milli mədəniyyət və incəsənət, milli ədəbiyyat, milli özünüdərk, ailə, dahi şəxsiyyətlərimiz, milli musiqimiz, muğamlarımız, folklorumuz: hansı ki, bura bizim yaddaşımız – fərd yaddaşı, etnos yaddaşı, millət, xalq yaddaşı daxildir. Bir sözlə, milli olan bütün nailiyyət və keyfiyyətlərimiz milli dəyərlər sisteminə aiddir.

Bu gün bütün millətlərin mənəvi milli dəyərlərinin əsasında insansevərlik və humanizm duyğuları dayanmalıdır. Yalnız insansevərlik duyğularına köklənmiş ölkələr ümumdünya birliyinə, insanlığın, sözün əsl mənasında, baharı olacaq [1, s.8]

Tarixdən məlumdur ki, öz soykökünə, tarixinə, milli dəyərlərinə, inanclarına dönük çıxan millətlər və dövlətlər müəyyən zaman kəsiyində “əriyib” yox olmuş və tarix səhnəsindən birdəfəlik silinmişlər. Hər hansı bir xalqı, dövləti

məhv etmək üçün onu milli dəyərlərindən ayırmaq kifayətdir [2].

Milli dəyərlərimiz deyəndə hesab edirəm ki, gözlərimizin önünə dilimiz dinimiz, tar, kaman, qaval gəlir, qulağımızda muğam sədaları səslənir.

Muğamımız YUNESKO-nun dünya irsinin ilk siyahısına daxil edilmişdir. Bu sahədə Heydər Əliyev Fondunun, onun rəhbəri Mehriban xanım Əliyevanın bu sahədəki misilsiz əməyi xüsusi qeyd olunmalıdır.

Milli dəyərləri qorumaqla biz həm də tariximizi qorumuş oluruq. Tarix göstərir ki, hər hansı milləti kölə vəziyyətinə salmaq üçün ona keçmişini, milli ənənələrini unutturmaq və yaxud da kökündən uzaqlaşdırıb yaxın çağlara gətirmək yetərlidi [3, s.2].

Cəmiyyətdə mənəvi inkişaf problemi Ulu Öndər Heydər Əliyevin ideya-siyasi və nəzəri fəaliyyətində mühüm yer tutmuşdur. Belə ki, müxtəlif cəmiyyətdə praktiki fəaliyyətdə olsa da, onun mənəvi irsində elə mənəvi dəyərlər, mənəvi prinsiplər var ki, onlar bütün iqtisadi-siyasi sistemlərdə öz aktuallığını saxlamışdır. İstər kapitalizm, istər sosializmdə yüksək ehtiyac və maraq doğuran, hamı üçün faydalı olan milli-mənəvi dəyərlər əsrlərin süzgecindən süzülüb gələn nadir incəsənət nümunələri və inciləri, nəsillərdən gələn adət-ənənələr, insana hörmət və qayğı, humanizm, ədalət prinsiplərini özündə ehtiva edir.

Keçmişin real və obyektiv dəyərləndirilməsi ilə tariximizin səhifələrində adət-ənənələrin qorunub saxlanılmasında onların, xalqın milli-mənəvi dəyərlərinin tərkib hissəsinə çevrilməsinə daim diqqət yetirilməlidir. Müasir dünyanın qloballaşma proseslərini nəzərə alaraq, bəşəri dəyərləri milli dəyərlərlə inteqrasiya edərək milli özünüdərkə də vətəndaş şəxsiyyəti ilə çulğalaşdırmalıyıq. Vətənpərvərlik, insana hörmət, humanizm kimi prinsiplərə söykənən milli hiss, sivil dünya insanının yetişdirilməsi üçün ideya-siyasi, nəzəri və praktik yönümlü ideologiyanın hazırlanması təkcə humanitar təhsilin deyil, eyni zamanda KİV, medianın, bütövlükdə idarəetmənin üzərinə düşən vəzifələrdən biri olmalıdır.

Mənəvi tərbiyə, mənəvi tərəqqi problemlərinə həsr edilmiş kütləvi tədbirlərin təşkili də bu aspektdə öndə getməlidir. Mənəvi dəyərlər, mənəvi tərəqqi, mənəvi tərbiyənin əsas istiqamətləri daimi xarakter daşıyır. Müasir gənclər təkcə intellekti ilə deyil, mənəvi potensialı ilə də zəngin olmalıdır. Millət, dövlət və cəmiyyət mənəvi dəyərlər konsepsiyasında əsas rol oynamalıdır.

Ulu Öndər Heydər Əliyev yazırdı: “Azərbaycanda söz azadlığı, fikir azadlığı, siyasi plüralizm geniş yer almalıdır, hər bir vətəndaş özünü azad və sərbəst hiss etməlidir. Siyasi plüralizm yolu, söz azadlığı Azərbaycan dövlətinin demokratik prinsiplərinin və demokratik hüquqi cəmiyyət yaradılmasının əsas şərtlərindən biridir. Biz bu prinsiplərin hamısının həyata keçirilməsini təmin edəcəyik [4, s.9].

Cəmiyyətin mənəvi inkişafının göstəricisi olan fikir, söz azadlığı, demokratik prinsiplər, siyasi plüralizm mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu da demokratik hüquqi cəmiyyət yaradılmasını şərtləndirir. Cəmiyyətin əxlaqi və mənəvi tərbiyəsi

yeniləşən həyatın başlıca şərtlərindən biridir. Buna görə də gənclər elm, mədəniyyət, incəsənət, cəmiyyət və millətin sosial, praktik və mənəvi-əxlaqi fəaliyyəti həyat və həyat şəraitinin əxlaqi və mənəvi cəhətdən yeniləşdirilməsi prosesinə cəlb olunmalıdır.

Regionun güc və nüfuz mərkəzinə çevrilməsində Ümummillə lider Heydər Əliyevin dövlət quruculuğu siyasəti öz reallığını tapmışdır. “Dövlət xalq üçündür” ideyası Ümummillə lider Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Konstitusiyanın sosial mahiyyətindən irəli gəlir. Ulu Öndər qeyd edirdi ki, “Mən Azərbaycan xalqının yüksək mənəviyyatını xalqımızın böyük sərvəti hesab edirəm” [5, s.3].

Prioritet istiqamətlərdən olan sosial rifah, ədalət, sosial müdafiə xətti onun yaratdığı dövlətin daxili siyasəti olmuşdur. Heç təsadüfi deyildir ki, bizim dövlət büdcəmizdə sosial xərclərin payının 30%-dən yuxarı olması artıq ənənə halını almışdır. Mühüm şərtlərdən biri kimi möhkəm iqtisadi təməl və normativ hüquqi bazanın olması sosial siyasətin əhatəli və təminatlılığına zəmin yaradır. Buna görə də sosial siyasətin ölkənin iqtisadi imkanlarına və potensialına uyğun liberal iqtisadi zəmin kontekstindən idarə edilməsi labüddür.

Yeni sosial infrastrukturaların yaradılması və bundan başqa müasir texnologiyalar, o cümlədən İKT bacarıqlarının təhsilə tətbiqinin genişləndirilməsi məqsədilə maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsinə dair bir sıra iqtisadi-sosial yönümlü silsilə tədbirlər keçirilmişdir. Gənclərin cəmiyyətdə ictimai-siyasi fəallığının artırılmasına, təhsildə idarəetmənin müasir standartların və struktur mexanizminin tətbiqi, pedaqoji proseslərin idarə edilməsində, sosial konstruktivizmin pedaqoji modellərinin yaradılması və istifadəsi üçün bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsi konservatizmdən uzaqlaşma meyillərinin əsasını qoydu.

Milli-mənəvi dəyərlərin insan amilində, onun yüksək intellektli şəxsiyyətyönümlü formalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyətə malik olan tədbirlər içərisində din siyasətinin də öz yeri var.

Dinə baxışlarını “Dinimiz xalqımızın milli-mənəvi sərvətidir” sözləri ilə ifadə edən Ulu öndər Heydər Əliyev İslamı milli-mənəvi kimliyimizin ayrılmaz hissəsi kimi qəbul edərək ilahi-əxlaqi dəyərlər sistemi kimi gənclərimizin formalaşdırılmasına xüsusi önəm verirdi. Müxtəlif kosmopolit dəyərləri, o cümlədən kütləvi kulturoloji baxışları millətlərə ideoloji təsir variantları ilə yeritməsinin qarşısını almışdır. Yüzlərcə ibadətqah inşa və yaxud da bərpa edilmiş, sovet rejimi tərəfindən dağıdılan Bibiheybət məscidi və ziyarətqahı dövlət hesabına yenidən inşa edilmişdir.

Qədim dövlətçilik tarixinə malik olan Azərbaycan xalqı hər zaman milli dəyərlərinə sadıq qalaraq bu dəyərləri əsrlərlə yaşatmış və inkişaf etdirmişdir. Milli dəyərlərin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlayır. Çünki milli dəyərlərimizin Azərbaycan xalqının formalaşmasına təsiri böyük olduğu kimi, milli dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsində də xüsusi

rolu vardır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin layiqli davamçısı olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev hər zaman vurğulayır ki, bizim üstünlüyümüz ondan ibarətdir ki, gənc və güclü dövlətimiz möhkəm təməl üzərində qurulub. Çoxəsrlik tarix, mədəniyyət üzərində qurulub. Milli-mənəvi dəyərlər bizim üçün ən vacib məsələdir. Biz təbii ki, ümumbəşəri dəyərləri bölüşürük. Ancaq bizim üçün başlıca dəyərlər öz milli Azərbaycan dəyərlərimizdir.

Mənəvi köklərə simlənən mənbələrin, yəni mənəvi mədəniyyətimizin, Azərbaycan xalqının tarixi, mədəni, mənəvi və əxlaqi dəyərlərindən, çoxəsrlik bədii mədəniyyətindən, bütövlükdə millətin tarixi yaddaşından, ədəbiyyat və incəsənətdən, şifahi xalq ədəbiyyatından, fəlsəfə və ictimai fikirdən istinadlar gətirərək millətin əxlaqi və mənəvi prinsiplərinə önəm verilməlidir. Belə qənaətə gəlmək olar ki, mənəvi inkişaf problemlərində mənəvi yüksəliş həm xalqın milli-mənəvi dəyərləri, həm də ümumbəşəri dəyərlər zəmini üzərində qurulmalıdır.

Ümumilikdə, xalqın milli düşüncə sisteminin bədii-poetik modeli olan Azərbaycan folklorunun inkişafı istiqamətində həyata keçirdiyi addımlar da ulu öndər Heydər Əliyevin milli-mənəvi dəyərlərə həssas münasibətindən irəli gəlməklə ictimai şüurun oyanmasına xidmət etmişdir [6, s.106-114].

Cəmiyyətdə inkişafa kömək edən davranış qaydalarına və insanı formalaşdıran mənəvi dəyərlərin yaradıcısı olan xalq milli-mənəvi dəyərləri yaradır. Azərbaycan xalqı yaşatdığı və təbliğ etdiyi bəşəri ideyaları, adət-ənənələri, milli xüsusiyyətləri ilə özünəməxsus yer tutaraq dünya xalqları arasında milli mənəvi dəyərləri ilə tanınır. Əsrlər boyu maddi və mənəvi xəzinəsini qoruyub saxlaya bilən Azərbaycan xalqı qədim köklərə malik olmuşdur. Türk-islam dəyərləri, hərbi-feodal şərəf kodeksini özündə əks etdirən orta əsrlərin ən böyük salnamələri olan “Dədə Qorqud” (XI əsr) və “Koroğlu” (XVI əsr) dastanlarında milli-mənəvi dəyərlər geniş təbliğ olunur.

Qədim dövrlərdə “Dədə Qorqud”, “Koroğlu” dastanları, xalqımıza mənsub olan dahi şairlərimiz, yazıçılarımız Nizami, Yunus Əmrə, Əlişir Nəvai, Füzuli, Nəsimi və digərləri tariximizi mənəvi dəyərləri əks etdirərək, nəsillərdən-nəsillərə ötürərək ümumbəşəri dəyərlər əsasında tərbiyə etmiş, hazırlamış, xalqın toy, yas, mərasimləri, Novruz şənlikləri, islam mənəvi dəyər kodeksini özündə ehtiva edən ədalət və düzlük, insanpərvərlik və humanizm kimi ali bəşəri hissləri tərbiyə edərək yaşatmışdır.

Bu zəngin irs əsrlərdən yeni yüzilliyə qədər gəlib çatmışdır. Müasir insanın sivil dünya adamı kimi formalaşmasında da bu irs xalqın fəxr mənbəyinə çevrilmişdir. Bu, özünü milli-mənəvi dəyərlərin aşılınması prosesində göstərir. Rəngarəng mədəni irsin qorunmasında dövlət qayğısı ilə əhatə olunaraq azad və suveren dövlət qurub mədəni-iqtisadi islahatlar aparmaqla öz tarixi milli keçmişimizi bərpa edirik

Dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri də milli-mənəvi dəyərlərin

qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsidir. Bu istiqamətdə ardıcıl və məqsədyönlü tədbirlər keçirilir.

Mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi müstəqil respublikanın mədəniyyət siyasətinin əsas vəzifələrindən biridir. Bu mənada Azərbaycan dövləti öz daxili və xarici siyasətini yeni tarixi şəraitə, müasir tələblərə uyğun olaraq xalqın tarixi və mədəni ənənələrinə, dilə, dinə, milli-mənəvi dəyərlərə istinad edərək həyata keçirir [7, s35-48].

“2006-2016-cı illər üçün mədəniyyət sahəsində dövlət inkişaf konsepsiyası”nın müddəalarında belə bir elmi yanaşma yer alır ki, digər ictimai-siyasi konsepsiyalarla yanaşı, mədəniyyət konsepsiyası da cəmiyyətdə mühüm dərkətmə və dünyagörüşü funksiyasını yerinə yetirməli, baş verən mədəni proseslərin mənasını, məzmununu, istiqamətini müəyyənləşdirməli, kulturologiyanın gələcək inkişaf yolları, vasitələri və məqsədlərini əsaslandırmaqlı, gələcəyə doğru gedən insanların ali humanist sərvətlərini qorumaqlı, müasir inkişaf etmiş ölkələrin mədəniyyət praktikasının neqativ tərəflərini, mədəniyyət haqqında qeyri-bəşəri “ifrat müasir” konsepsiyalarının əsassızlığını sübut etməlidir. Mədəniyyət konsepsiyası mədəniyyətin bir ictimai hadisə kimi mahiyyətini açmalı, onun müasir cəmiyyətdə müxtəlif əlaqələrini, yerini və rolunu aydınlaşdırmaqlı, mədəni həyatın yaradıcılıq, mədəni irsə münasibət, mədəni sərvətlərin yayılması, istifadə olunması və qorunması kimi mühüm tərəflərini hərtərəfli öyrənməlidir.

Qloballaşma və mədəni inteqrasiya məsələlərinin həllinə yeni münasibət, qlobal, regional və lokal problemlər müasir dünya siyasətində müşahidə olunur. Azərbaycan Respublikasının bu prosesdə iştirakını zəruri edən demokratiyanın siyasi sistem kimi formalaşdırılması tələbidir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, yalnız milli bəşəri dəyərlərin sintezi və dünya təcrübəsi yönündə həyata keçirilən islahatlar sayəsində dünyanın sosial, mədəni, iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş dövlətləri səviyyəsinə çatdırmaq mümkündür. Sosial, mədəni, iqtisadi tərəqqiyə xidmət edən bu prosesdə qarşıya çıxan problemlər isə bilavasitə mədəniyyət sahəsində bəşər tarixinin, dünyanın inkişaf təcrübəsinin öyrənilməsini, kompleks əlaqələrinin genişləndirilməsini zərurətə çevirir ki, bütün bunlara da yalnız mükəmməl mədəniyyət siyasəti sayəsində nail olmaq mümkündür.

Milli-mənəvi meyarların müəyyənlişməsində nələr qorumaq lazım olduğunu təyin etmək vacibdir. Bu gün bizim vətəndaş borcumuz milli-mənəvi dəyərlərə, doğma torpağa, doğma ana dilinə, mədəniyyətinə böyük və zəngin tariximizə, millətə sadıq olmaqdan və onu təbliğ etməkdən ibarətdir [8, s.35].

Erməni vandalları Qarabağda vəhşilik, təxribat törədərək milli abidələri, məscidləri darmadağın etmişlər. Lakin onlar heç vaxt bizim birlik, mənəvi dəyərləri sındıra bilməzlər və 44 günlük müharibə bunu bir daha sübut etdi.

Xalqın tarixinin öyrənilməsi və Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında gənc nəslin fəallığının artırılması və onların sosial şəbəkələrdən səmərəli istifadə edərək müasir informasiya-kommunikasiya

texnologiyalarının təşviqi ilə milli-mənəvi dəyərlərin aşılmasında müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Vətənpərvərlik dəyərləri ölçüyəgəlməz ən ümdə meyar və xəzinədir. Bu milli tərbiyə hissi öncə ailədən gəlir, ibtidai məktəbdə inkişaf edir, cəmiyyətdə formalaşır. Daha dəqiq desək, ailə, cəmiyyət və dövlət atributlarını tamamlayır və mənəvi dəyərlərin simvoluna çevrilir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Qurbanov P.* Dəyərlər / “Xalq” qəz., Bakı, 2009, 15 mart
2. *Rzayev M.* Milli dəyərlərimizin hamisi / “Şərq qapısı” qəz., Bakı, 2021, 13 aprel
3. *Elmanoğlu S.* Milli-mənəvi dəyərlərin etibarlı hamisi: Heydər Əliyev Fondu çoxşaxəli fəaliyyəti ilə Azərbaycanın zəngin mədəniyyətini dünya miqyasında layiqincə tanıdır // Azərbaycan, 2009, 19 avqust, № 182, s.2
4. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr. II kitab, Bakı: Azər nəşr, 1997, 604 s.
5. Heydər Əliyev: mənəviyyat, mənəvi dəyərlər, mənəvi tərbiyə. Bakı: Müəllim, 2011, 635 s.
6. *Hüseynova İ.* Cəmiyyəti milli ideya ətrafında birləşdirən lider // Dirçəliş – XXI əsr, 2009, №139-140, s.106-114
7. *Abbasov N.* Mədəniyyət siyasəti və mənəvi dəyərlər. Bakı, 2009, 444 s.
8. *Tahirov K.* Milli-mənəvi dəyərlərin təbliğində kitabxanaların rolu. Bakı, 2011, 85 s.

Redaksiyaya daxil olub 21.01.2021